

พรหมวิหาร 4 : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล

PROMVIHARN 4: BUDDHIST HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT
AND DIGITAL CITIZENSHIP

สุชาวดี เดชทองจันทร์ ลิมปนาณาทอง

Suchavadee Dejthongjun Limpananarkthong

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Dhurakij Pundit University

Corresponding Author E-mail: suchavadee.dej@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยการนำหลักพรหมวิหาร 4 เข้ามาประยุกต์ใช้ถือเป็นการศึกษาในเชิงวิชาการด้วยวิธีการในเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการทบทวนวรรณกรรม จากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง (documentary research) อันประกอบด้วย หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล และหลักธรรมพรหมวิหาร 4 โดยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ (analysis and synthesis) เรียบเรียงขึ้นใหม่ในลักษณะของบทความวิชาการ ทั้งนี้ ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมาก ทั้งการสื่อสาร การดำรงชีวิต การทำธุรกรรมต่างๆ หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่ทำให้คนปฏิบัติเกิดแนวทางประเสริฐในการดำรงชีวิตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น จะมีส่วนช่วยให้สังคมดิจิทัลและความเป็นพลเมืองดิจิทัล มีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน ทั้งกายกรรม วาจากรรม และมนสิการกรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ; พลเมืองดิจิทัล; พรหมวิหาร 4

Abstract

This article is an academic paper. The author aims to create an understanding of the principles and concepts of Buddhist-based human resource development and digital citizenship. by applying Promviharn 4 principles. This article is a qualitative study in the form of literature review, as documentary research including books, textbooks, academic articles, and related. The data will be analyzed and synthesized and rewrite in the form of academic paper. The results of the study revealed that nowadays, digital technology plays a huge role in human life: communication, living, doing various activities. Promviharn 4 principles will help the digital society and digital citizenship to be happy and not encroach on each other in terms of action, speech and mental.

Keywords: Buddhist Human Resource Development; Digital Citizenship; Promviharn 4

บทนำ

ปัจจุบัน สื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั้งโลก โดยเฉพาะช่วงต้นปี พ.ศ. 2566 Datareportal (2023) ได้รายงานสถิติผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย จำนวน 61.21 ล้านคน (Users) โดยคิดเป็นจำนวน 85.3 เปอร์เซ็นต์จากจำนวนประชากรทั้งประเทศ จำนวนประชากรที่ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อใช้งานโซเชียลมีเดีย 52.25 ล้านราย คิดเป็น 72.8 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล มีความสำคัญต่อยุคสมัยปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากผู้ใช้ไม่สามารถรู้เท่าทันเทคโนโลยีทั้งประโยชน์และโทษ อาจส่งผลต่อการดำรงชีวิตทั้งปัจเจกบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล จึงถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงอย่างแพร่หลาย เนื่องมาจากการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีดิจิทัลทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มประชากรมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อรองรับการใช้งานที่มีความก้าวหน้าทำให้การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ทุกสถานที่ ทุกช่วงเวลา อาทิเช่น สมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้การพัฒนาทางเทคโนโลยีจะมีพัฒนาที่ก้าวหน้าไปมาก แต่สิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาตามไปด้วย คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้อง หรือการสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัลและการสร้างสังคมดิจิทัลที่มีคุณภาพ

การมุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองดิจิทัลที่ฉลาด รู้เท่าทันข้อมูล และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนทุกกลุ่ม จนนำไปสู่ก้าวเข้าสู่ความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพเต็มรูปแบบ

การพัฒนาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมทางกาย ทางใจ ของมนุษย์ เป็นศาสตร์ที่ถูกนำมาประยุกต์กับการพัฒนาในแต่ละเรื่อง เพื่อให้การพัฒนานั้นเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ สร้างประโยชน์สูงสุดให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้น การสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัลต้องนำศาสตร์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มาประยุกต์ใช้ควบคู่กันไป โดยเฉพาะผู้เขียนเห็นว่าสถานการณ์ปัจจุบัน สิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อนหรือข้อเสียที่มักพบเห็นได้อยู่บ่อยครั้งในเชิงประจักษ์ คือ การนำความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ในทางที่ผิด จนนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมไซเบอร์ที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมทั้งสิทธิเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต้องได้รับการพัฒนาทางจิตใจและคุณธรรมมากกว่าการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี

บทความวิชาการนี้จึงเกิดขึ้น ด้วยผู้เขียนมีความประสงค์จะนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ มาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพการในทุกช่วงวัย มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์สุดท้ายคือ การมีสังคมดิจิทัลที่มีคุณภาพและมีความสุข

หลักการ แนวคิด และสาระสำคัญการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนา จากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักแต่เพียงอย่างเดียว เป็นการเน้นให้คนเป็นศูนย์กลาง หรือเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา โดยในส่วนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพของคนไทย ของแผนดังกล่าว ได้มีใจความตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544), 2540 : 9) ได้กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของคนไทยไว้ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาร่างกายและการพัฒนาจิตใจ คือ “การพัฒนาศักยภาพของคนไทยที่พึงปรารถนา จะต้องพัฒนาให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญาและทักษะฝีมือ เพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ดีงาม

ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลยั่งยืนบนพื้นฐานของความเป็นไทย”

ปัจจุบันนี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือการพัฒนาคนในระดับประเทศ ยังคงมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ทักษะ ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม ดังที่กำหนดไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) หมายเหตุที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต ซึ่งเป้าหมายที่ 1 ของหมายเหตุดังกล่าว ได้กำหนดไว้ว่า “เป้าหมายที่ 1 คนไทยได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในทุกช่วงวัย มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ มีคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีคุณธรรมจริยธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมฉับพลันของโลก สามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข”

ในขณะเดียวกัน หนึ่งในประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาเร่งด่วนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งทุกคนเห็นพ้องกัน คือ ปัญหาด้านจริยธรรม ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญยิ่งในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ โดยสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม การขาดคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนคนไทยจำนวนมากไม่สามารถแยกแยะความชั่วกับความดีได้ (จำเนียร จวงตระกูล, 2563 : 38)

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมของประชาชน ควรนำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธมาประยุกต์ใช้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา นับตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมโพธิญาณ จนกระทั่งตัดสินพระทัยที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่ชาวโลก การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ในองค์การโดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา (พระมหากาฬ คุณงกุโร, 2559: 395)

อีกทั้ง ปรัชญาหรืออุดมการณ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธนั้นเน้นที่การลดกิเลสตัณหา เพราะมุ่งให้ทำประโยชน์ให้ตนเอง และทำประโยชน์ให้ผู้อื่น ไม่ให้เห็นแก่ตัว (พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮลตี้), 2557: 76)

ดังนั้น การพัฒนาจิตใจ ให้เปรียบพร้อมไปด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จึงควรนำหลักการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เชิงพุทธมาประยุกต์ใช้ โดยในบทความนี้คือการนำหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

หลักการ แนวคิด และสาระสำคัญความเป็นพลเมืองดิจิทัล

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้มากมาย ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มความหมายของพลเมืองดิจิทัลที่น่าสนใจ 2 ประเด็น คือ

กลุ่มที่ 1 ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ถือเป็นบรรทัดฐานและหลักการปฏิบัติที่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยี

Ribble (2011 อ้างถึงใน อุษา บั๊กกินส์, 2566 : 22) ได้กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือบรรทัดฐานที่เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ ซึ่งมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship Competency) ในการสามารถเลือกใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางดิจิทัลได้ เป็นพื้นฐานความสามารถของคนที่จะใช้เทคโนโลยีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จ มีความรับผิดชอบต่อโลกดิจิทัล (ซึ่งจะกล่าวถึงทักษะและสมรรถนะของพลเมืองดิจิทัลในหัวข้อต่อไป)

อรรถพล หล่อพันธุ์ (2565 : 7) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือ พฤติกรรมที่เป็นบรรทัดฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบและเหมาะสม

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2561 : 8) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) คือ แนวคิดและแนวปฏิบัติที่สำคัญซึ่งจะช่วยให้พลเมืองเรียนรู้ว่าจะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลและปกป้องตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ อย่างไร รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิของตนเองและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในโลกสมัยใหม่ ไปจนถึงเข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อสังคม และใช้มันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก

กลุ่มที่ 2 ความเป็นพลเมืองดิจิทัล มีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมในการใช้เทคโนโลยี

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (2561 : 21) แนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัล รวมถึงความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อมีส่วนร่วมในสังคมเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และปลอดภัย การปฏิบัติเทคโนโลยีการสื่อสารได้เปิดโอกาสและหยิบยื่นความท้าทายใหม่ๆ ให้กับพลเมืองดิจิทัล เราสามารถเข้าถึงข้อมูลโดยไร้ข้อจำกัดเชิงภูมิศาสตร์ เข้าร่วม

ชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหา และทำให้เสียงของพลเมืองดังขึ้นในสังคม แต่เราก็ต้องเผชิญกับความเสี่ยงใหม่ๆ เช่น การสอดแนมความเป็นส่วนตัว อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ ดังนั้นเราในฐานะพลเมืองดิจิทัลจึงต้องตระหนักถึงโอกาสและความเสี่ยงในโลกดิจิทัล พัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นในโลกใหม่ และเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบในโลกออนไลน์

สุวรรณี ไวท์, สุวัฒน์ รักชนโท และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง (2565 : 344) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือ การเป็นพลเมืองผู้ฉลาดในการใช้งานสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าใจบรรทัดฐานของการปฏิบัติตัวให้เหมาะสม มีความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารในยุคดิจิทัลเป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดนสมาชิกของโลกออนไลน์ คือ ทุกคนที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตบนโลกใบนี้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ อายุ ภาษา และวัฒนธรรม พลเมืองดิจิทัลจึงต้องเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม เห็นอกเห็นใจ และเคารพผู้อื่น มีส่วนร่วมและมุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม ตลอดจนถึงการทำความเข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีต่อสังคม และใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวกได้

อพัชชา ช้างขวัญยืน, รุจโรจน์ แก้วอุไร, วินัย วงษ์ไทย และเอี่ยมพร หลินเจริญ (2563 : 452) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม มีความรับผิดชอบและปลอดภัย ตระหนักถึงโอกาสและความเสี่ยง ในโลกดิจิทัล มีคุณธรรมจริยธรรมในการใช้และปฏิบัติตามกฎหมายและทักษะการคิดขั้นสูง

วรยุทธ วิลามาต (2563: 13) การเป็นพลเมืองดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีทักษะและความรู้ทั้งในเชิงเทคโนโลยีและการคิดขั้นสูง เพื่อใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารในโลกไซเบอร์ รู้จักป้องกันตนเองจากความเสี่ยงต่างๆ ในโลกออนไลน์ เข้าใจถึงสิทธิ ความรับผิดชอบ และจริยธรรมที่สำคัญในยุคดิจิทัล และใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม ทั้งเพื่อตนเอง ชุมชน ประเทศ และโลก

จึงอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) เป็นผู้ที่มีความฉลาดใช้ดิจิทัล ความสามารถและความรับผิดชอบในการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ หรือแท็บเล็ตในชีวิตประจำวัน รวมถึงการร่วมกันตระหนักและยึดถือเป็นบรรทัดฐานหรือแนวทางในการ

ประพจน์ปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและมีความรับผิดชอบ อันนำไปสู่การสร้างสังคมดิจิทัลที่มีคุณภาพต่อไป

ทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล

Ribble (2011 อ้างถึงใน อุษา บิ๊กกิ้นส์, 2566 : 22-26) ได้กำหนดทักษะหรือสมรรถนะความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship Competency) ได้ 9 ประการ (ภาพที่ 1) ได้แก่

ภาพที่ 1 สมรรถนะความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship Competency) ของ Ribble (2011 อ้างถึงใน อุษา บิ๊กกิ้นส์, 2566 : 22-26)

จากภาพที่ 1 อุษา บิ๊กกิ้นส์ (2566 : 22-26) ได้อธิบายเพิ่มเติม ประกอบกับการวิเคราะห์สังเคราะห์ของผู้เขียน สรุปได้ดังนี้

ประการแรก การเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลโดยสมบูรณ์ คือ การที่ภาครัฐของทุกประเทศต้องจัดให้มีการเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ประชาชนหรือพลเมืองประเทศนั้น สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล และสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งคนที่อยู่พื้นที่เดียวกันและต่างพื้นที่ ถือเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสนำเทคโนโลยีอย่างเท่าเทียมกัน

ประการที่สอง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน คือ พลเมืองดิจิทัล มีหลากหลายช่วงวัย ดังนั้น ควรมีการเลือกสรรเนื้อหาที่พลเมืองดิจิทัลควรรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย ซึ่งทักษะหนึ่งที่พลเมืองดิจิทัลควรมีคือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทัน (Digital Literacy) หรือการรู้เท่าทันคอมพิวเตอร์ (Computer Literacy)

ประการที่สาม สิทธิและความรับผิดชอบในโลกดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีโดยรู้จักขอบเขตและความรับผิดชอบของตนเองในสังคมออนไลน์ ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และปกป้องความเป็นส่วนตัว โดยคำนึงถึงสิทธิในการแสดงออกอย่างเสรี

ประการที่สี่ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อดิจิทัล คือ การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอยู่มากมาย พร้อมด้วยวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่แตกต่างกัน เช่น การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมหรือการสร้างสรรค์เนื้อหา เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยคำนึงถึงการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและไม่ได้เกิดประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม เป็นต้น

ประการที่ห้า มารยาทในการใช้สื่อดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลด้วยภาษาสุภาพและสร้างสรรค์ เนื้อหาไม่กระทบกับความรู้สึก หรืออัตลักษณ์ของผู้อื่น

ประการที่หก การป้องกันตนเองเพื่อความปลอดภัยในโลกดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีโดยรู้จักวิธีการป้องกันตนเองจากผู้คิดร้าย เช่น ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว สำรองข้อมูล ติดตั้งโปรแกรมป้องกันไวรัส เป็นต้น เพื่อบริหารความเสี่ยงและป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ตนเอง

ประการที่เจ็ด กฎหมายและจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้สื่อดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมและเคารพกฎหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น

ประการที่แปด สุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดีในโลกดิจิทัล คือ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพใจของตนเองและผู้อื่น โดยเลือกใช้ข้อมูล อุปกรณ์ หรือซอฟต์แวร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับดิจิทัล ที่ส่งผลต่อประโยชน์ต่อสุขภาพตนเอง รู้จักจักสรรเวลาและรักษาสมดุลในการใช้งานดิจิทัล

ประการสุดท้าย ธุรกรรมทางดิจิทัล คือ ปัจจุบันมีการทำธุรกรรมออนไลน์จำนวนมาก จึงควรมีกติกาในการทำธุรกรรมออนไลน์ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน

พรหมวิหาร 4 : การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล

หลักธรรมพรหมวิหาร 4 เป็นหลักในการครองใจคน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกับการสื่อสารในยุคสังคมดิจิทัล สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า คนมีคุณแก่ส่วนรวม (สมาชิกที่ดีของสังคม) มีธรรมคือหลักความประพฤติดังนี้ มีพรหมวิหารคือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ หรือผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม 4 อย่างดังต่อไปนี้เมตตา ความรัก กรุณา ความสงสาร มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี อุเบกขา ความมีใจเป็นกลางบำเพ็ญการสงเคราะห์ (วรยุทธ พลศรี, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส และ สุนทร สายคำ, 2565 : 318)

กัณฑ์พงษ์ นามเสนห์ (2559: 38) ได้กล่าวไว้ว่า พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมอันประเสริฐ ถือเป็นคุณสมบัติประจำใจสำหรับผู้มุ่งสู่ธรรมสูงส่งดุจพรหม ประกอบด้วย

1) เมตตา ความรัก ปราบปรามคืออยากให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2) กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้น

4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ

ดังนั้น หากนำหลักดังกล่าวมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัล โดยเฉพาะสมรรถนะในด้านสิทธิและความรับผิดชอบในโลกดิจิทัล และ มารยาทในการใช้สื่อดิจิทัล สามารถประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

ประการแรก เมตตา ความรัก ปราบปรามคืออยากให้เขามีสุข และ กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ เมื่อพบเห็นผู้ใดมีความทุกข์ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ว่าจะแสดงออกจากรายการ วาจา หรือมีพฤติกรรม เราควรแนะนำแนวทางที่ถูกต้องในการใช้เทคโนโลยีที่ชาญฉลาด ซึ่งอาจนำสมรรถนะเรื่องสุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดีในโลกดิจิทัล เสริมสร้างและปลูกฝังให้กับบุคคลนั้นได้ เพื่อให้ผู้นั้นมีความสุขพ้นจากความทุกข์ โดยเฉพาะในปัจจุบัน มีการใช้คำพูด

ที่ไม่ถูกต้องมากมายในการสื่อสารทางโลกดิจิทัล ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและสร้างความทุกข์ ความขุ่นเคืองใจ ให้แก่บุคคลที่รับสาร ส่วนบุคคลที่ส่งสารนั้น ก็จะมีคามทุกข์อยู่เป็นทุนเดิมแล้ว ที่สำคัญการใช้วาทกรรมแบบ Hate Speech หรือการ “วาทะที่สร้างความเกลียดชัง” ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยขณะนี้ ส่งผลให้มีการแบ่งกลุ่มก้อนพวกพ้อง และต่อสู้กันด้วยวาทกรรมที่สร้างความทุกข์ให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงควรปลูกฝังความเมตตาและกรุณาให้เกิดขึ้นในการเป็นพลเมืองดิจิทัล ก่อนสื่อสารใดก็ตาม ต้องคำนึงถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่า คือความสุขของทุกคน หรือความสุขของตนเองแต่คือความทุกข์ของผู้อื่น การเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เพิ่มขึ้นกับทุกคนดังกล่าว เพื่อให้สังคมดิจิทัลกลายเป็นสังคมที่มีความสุข

ประการที่สอง มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข เมื่อเห็นผู้ใดมีความสุขในทางถูกต้องทั้งศีลธรรม จริยธรรม ควรร่วมแสดงความยินดีด้วยถ้อยคำที่แสดงความจริงใจ อย่างนำออกดีส่วนบุคคลมากล่าวด้วยวาจาเหยียดหยาม ประชดประชันกัน แทนการแสดงความคิดเห็น

ประการสุดท้าย อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดูจตุราข้าง ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง หากมีวาทกรรมใดที่ไม่เป็นไปตามที่เราปรารถนา ควรเริ่มต้นด้วยการวางเฉยเป็นครั้งแรก เพื่อให้บุคคลนั้นเกิดสติและปัญญา จากนั้น จึงพาตนเองย้อนกลับไปสู่การสร้างกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ด้วยความเมตตาและกรุณาได้

จึงอาจกล่าวได้ว่า หากทุกคนยึดหลักพรหมวิหาร 4 ในการดำรงตนเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมสร้างสังคมคุณภาพที่มีความสุข ไม่มีการละเมิดสิทธิของผู้อื่น และไม่สร้างความทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น ผลลัพธ์สุดท้ายคือ การมีสังคมดิจิทัลที่มีความสุขและมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กัณฑ์พงษ์ นามเสนห์. 2559.การปรับใช้หลักพรหมวิหาร 4 กับการบริหารบุคลากร. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม 2559, 38-49
- จำเนียร จวงตระกูล. 2563. *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ:ซีเอ็ดดูเคชั่น
- พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์ (เฮาลี). 2557. *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ*. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา.ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2557, 74-80

- พระมหากำพล คุณงโกโร. 2559. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) พฤษภาคม-สิงหาคม 2559, 387-369
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. 2561. *คู่มือพลเมืองดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- วรายุทธ พลศรี, พระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส และ สุนทร สายคำ. 2565. *แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2*. *Journal of Modern Learning Development*. ปีที่ 7 ฉบับที่ 6, 316-327
- วรายุทธ วิลามาต. 2563. *ความต้องการจำเป็นในการเป็นพลเมืองดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา จังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- สุวรรณณี ไวท์, สุวัฒน์ รักขันโท และ สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. 2554. มนุษย์กับความเป็นพลเมืองดิจิทัล. *Journal of MCU Humanities Review Vol.7 No.2* (July – December) 2021, 339-355
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)*
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2566. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570)*
- อพัชชา ช้างขวัญยืน, รุจโรจน์ แก้วอุไร, วินัย วงษ์ไทย และเอี่ยมพร หลินเจริญ. 2563. การจัดการเรียนเชิงรุกเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2564, 452-465
- อรรถพล หล่อพันธุ์. 2565. การสร้างแบบวัดความเป็นพลเมืองดิจิทัล ด้านมารยาททางดิจิทัล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดประเมิน และวิจัยการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- อุษา บิ๊กกินส์. 2566. *พลเมืองฉลาดรู้เท่าทันดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- DATAREPORTAL. (2023). DIGITAL 2023: THAILAND. Retrieved May 22, 2023, from <https://datareportal.com/reports/digital-2023-thailand>